

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

YAŞARKEN ÖLMEK

Sözcük Sayısı: 3670

Kategori: Kategori 1

Araştırma Sorusu: Fatih Gezer'in *Ölüler Kiraathanesi* adlı yapıtında aidiyet kavramının bireyin kimliğine olan etkileri nasıl ele alınmıştır?

MAYIS 2023

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ.....	3
2.AİDİYETSİZLİK	5
2.1.TOPLUMSAL YAPININ BİREYİN KİMLİĞİNE OLAN ETKİSİ.....	5
2.2 BİREYSEL İLİŞKİLERİN BİREYİN KİMLİĞİNE OLAN ETKİSİ	11
3.SONUÇ.....	17
4. KAYNAKÇA	19

1.GİRİŞ

Kimlik kavramı yıllar boyunca toplumlar tarafından önemsenmiştir. Kimlik kendi başına çok geniş ve çok yönlüdür. Bu nedenle kimliği oluşturan birçok etmen vardır. Kimliği oluşturan yapıtaşlarının çeşitliliği sebebiyle, kimlikle ilgili sosyoloji, felsefe, sosyal psikoloji, antropoloji ve edebiyat gibi alanlarda farklı bakış açıları geliştirilmiştir. Bu yüzden kimlik kavramının ele alınacağı yapıtaşlarını sınırlandırmak oldukça önemlidir. Bu yapıtaşlarından en önemlilerinden biri ise insanların aradığı aidiyet duygusudur. Bireylerdeki aidiyet arzusu insanın doğasında bulunmaktadır. İnsanoğlu nesillerdir kendi türünden canlılarla etkileşim içine girmektedir. Bu durumun sebeplerinden bir tanesi insanların yalnız kalmama isteği ve bir yere veya kişilere bağlanma arzusudur. Bu istekler ve arzulardan aidiyet kavramı doğmuştur. *Weeks*; kimliğin insanların aralarında aynı veya farklı noktalardan oluşan bir aidiyet sorunu olduğunu belirtmektedir¹. Etkileşimde olduğu insanların yanında aitlik hissedenden birey o insanlara uyum sağlamaktadır ve onlar gibi davranmaktadır. Davranışlarını ve düşüncelerini etrafındaki insanlara benzeten bireyin kimliğine yeni bir parça eklemiştir. Böylelikle birey kendi kimliğini şekillendirmiştir.

Birey her ne kadar kimliğinin önemli kısımlarını belirlese de bazı aidiyetler etnik kökenden gelmektedir. İnsanın bulunduğu toplum, inandığı din ve konuştuğu dil kimliğinin önemli yapıtaşlarıdır. *Sarup*, kimliğin geleneksel yaklaşım olan sınıf, ırk ve cinsiyet bağlamında bütüncül bir yapı olduğunu kabul etmiştir.² Bu nedenle kimlik her ne kadar üst üste inşa edilen sürekli bir kavram olsa da bazı yapıtaşları baştan sona değişmeden kalmaktadır.

Kimlik kavramının insan hayatını şekillendirmesi yüzyıllardır devam etse de kavramın irdelenmesi modern zamanlarla birlikte artmıştır. Rönesans ve Reform hareketlerinden sonra

1 Dalbay, R. S. (2018). "KİMLİK" ve "TOPLUMSAL KİMLİK" KAVRAMI. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (31) , 161-176 . Retrieved from

2 Dalbay, R. S. (2018). "KİMLİK" ve "TOPLUMSAL KİMLİK" KAVRAMI. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (31) , 161-176 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbe/issue/38551/365264>

Hümanizm akımının da etkisiyle doğan Modernizm, kimliğin toplumun bir sorunu olduğunu iddia etmiştir. Sonradan endekslenen Batı tarzı özgür yaşam anlayışı toplumun fertlerini bireyciliğe sürüklemiştir. Aile bağları ve geleneklerden kopan modern insanlar post modernizmle birlikte evrensel kimlikler ve geleneksel kimlikler arasında seçim yapmaya zorlanmıştır. Bu seçim onlar için kimlik kavramını iyice karmaşık bir hale sokmuştur.

Türk edebiyatına bakıldığında kimlik kavramı Tanzimat Fermanı ile başlamıştır. Batının ilerlemesine ayak uydurulmaya çalışılan bu dönemde, dışarıdan gelen yenilikler toplumda kimlik kavramını sorgulatmaya neden olmuştur. Bu yapıtlarda kimlik yabancılaşması, yalnızlık ve kimlik bunalımı gibi sorunlar incelenmiştir. Kimlik kavramının ruhsal olarak değişiminin incelenmesine modern ve post modern yapıtlarda rastlanmaktadır. Türk Edebiyatında post modern ve modern akımlarda öne çıkan yazarlarsa Oğuz Atay, Orhan Pamuk ve Yusuf Atılgan olmakla birlikte Fatih Gezer de yapıtları pek çalışılmamış, yeni ve ödüllü yazarlar arasında farklı bir tarz denemiş bir yazardır.

Fatih Gezer'in *Ölümler Kıraathanesi* adlı yapıtında aidiyet kavramından yola çıkılarak bu kavramın bireylerin kimliklerine olan etkileri işlenmiştir. Bu etkilerin işlenmesinde yapıttaki sekiz figür kullanılmıştır. Bu tezde aidiyet kavramı ve oluşturduğu etkilerin yapıttaki sekiz figür üzerinden nasıl yansıdığı incelenecektir. Bu çalışmayla aidiyetin kişiliğin oluşumundaki etkisi, aidiyetin bireylerin toplumsal yaşayışlarındaki önemi ve aidiyet ile toplumsal konum arasındaki ilişki ortaya konacaktır. Aidiyetin yapıtın kurgusundaki önemi ve çok yönlü bakış açısına olan katkısı da alt başlıklarla irdelenecektir.

Yapıt üzerine yapılmış herhangi bir çalışma olmaması, yapıttaki çoklu figür kullanımının yapıtın sorunsalına etkisi ve yapıtın ele aldığı küresel sorun beni incelemeyi yapmaya teşvik etmiştir.

2. AİDİYETSİZLİK

2.1. TOPLUMSAL YAPININ BİREYİN KİMLİĞİNE OLAN ETKİSİ

Aidiyet bir başka açıdan bir eklemlenme, çıkarılma ya da bütünleşme sürecidir. Ait olunan şeye ilişkin bir bütünleşme çabasıdır. Dâhil olmak, içerilmek gibi benzeri birtakım hissiyatlar ile adeta insan olmanın gereğidir.³ Kültür, bireylerden meydana gelir ve toplumun yapısını oluşturur.⁴ Meydana gelen bu kültür bireyin kimliğini şekillendiren ana etmenlerdendir. Kültür, toplumda bulunmasından dolayı bireyin kimliğindeki aidiyetlerden de biri haline gelmektedir. Bu nedenle aidiyet kavramı kültürün ve toplumun etkisi ele alınmadan düşünülmemelidir. Fatih Gezer'in "*Ölümler Kıraathanesi*" adlı yapıtında toplumun aidiyete olan etkisi Hâkim, Tuncay, Makul ve İş figürlerinde görülmektedir. Yapıtta Hâkim figürü üzerinden cinsiyet, Tuncay figürü üzerinden ırkçılık, Makul ve İş figürleri üzerinden aile kavramı tarafından kaynaklanan aidiyetsizliğe değindiği görülmektedir.

Hâkim yapıtın neredeyse tamamının geçtiği kıraathane uzamının sahibidir. Hâkim lakabın figürün adı olarak kullanılması kıraathanenin sahibi olmasından kaynaklanıyor olabilmektedir. Hâkim anlamca başta olan demektir. Hâkim figürü de kıraathanenin başında olmayı kimliğinin önemli bir parçası olarak görmektedir. Yapıtın başlığında da geçen kıraathane uzamı, kurguda büyük bir öneme sahiptir. Figürlerin iç dünyalarını, özellikle Hâkim figürünü anlayabilmek için kıraathane kültürüne hâkim olmak gerekmektedir.

Kahvehaneler, Türk toplumunda erkeklerin özellikle de muhitlerine yakın yerlerde uğradıkları; oyun oynayarak ve sohbet ederek stres attıkları; kimi zaman siyaset, gündem

³ Duygu ALPTEKİN "TOPLUMSAL AİDİYET VE GENÇLİK: ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN AİDİYETİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA".(2011)

<http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1953/294490.pdf?sequence=1&isAlowed=y>

⁴ Arslantaş, H. A. "KÜLTÜR – KİŞİLİK VE KİMLİK" . Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi 7 (2008) : 105-112 <<https://dergipark.org.tr/pub/fudad/issue/47171/593928>>

üzerine konuşarak kanaat edindikleri ve fikir paylaşımında buldukları sosyal mekânlar olma özelliğini taşımaktadır.⁵

Hâkim, kıraathanenin yöneticiliğini yaparken asıl kimliğini değiştirmektedir. Aslında sakin ve anlayışlı bir adam olan Hâkim, kıraathaneyi yönetebilmek adına “azarıcı” ve “sinirli” bir kişiye dönüşmüştür. Kullanılan “üniforma” sözcüğü Hâkim karakterinin aidiyetlerini temsil etmektedir. Hâkim’in kıraathane uzamındaki en genel “üniforması” sinirli yönetici halidir. Hâkim “onlar” olarak hitap edilen toplum ve toplumun oluşturduğu genellemelerden dolayı asabileşmiştir. Kıraathane uzamında Hâkim aidiyetlerinden sadece asabi yönetici olarak var olabilmiş, diğer aidiyetlerinden toplum yüzünden uzak kalmıştır.

“Bana bunu onlar yaptı. Üniformama bakıp bu adamdan korkulması gerekir dediler. Ben de zamanla o üniformaya kanıp kendimi korkulması gereken bir adam haline getirdim. Azarcı, hırslı, sinirli ve güçlü de...”(Gezer,24)

Hâkim’in cinsel tercihleri kimliğindeki aidiyetlerin birçoğu gibi toplum baskısı altında kalmıştır. Hâkim homoseksüeldir ancak yaşadığı toplumdaki etkilenen ailesinin bu tercihi anlaması güçtür. Bu nedenle Hâkim, aidiyetini hep dış dünyadan saklamak zorunda kalmıştır. Hâkim figürü yaşadığı toplum olan Türk toplumunun zihniyetinin cinsel tercihlerini hoş karşılamamasından ötürü, yapıtın sonunda daha açık bir zihniyete sahip olan Yunanistan’a taşınmıştır. Yunanistan’ın tarih boyunca özgür ve açık fikirli bir düşünce biçimine sahip olmasından bu yargıya varılabilmektedir. Hâkim, hemcinsine duyduğu aşkı bile doyasıya, istediği gibi yaşayamamıştır çünkü “üniforma” olarak toplumun oluşturduğu aidiyetleri her zaman onun seçtiği aidiyetlere ağır basmıştır. Âşık olduğu adam, Şemsi, öldüğünde Hâkim’in

⁵ Ustakara, F. , Burhan, E. "TOPLUMSAL İLETİŞİM KURUMU OLARAK KAHVEHANELERE DAİR BİR ARAŞTIRMA: GAZİANTEP ÖRNEĞİ" . Erciyes İletişim Dergisi 5 (2017): 210-226
<<https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiletisim/issue/30722/293094>>

hayatındaki aşk da bitmiştir ve önemli bir aidiyeti kaybolmuştur. Bu aidiyetin kaybolmasıyla toplumun belirlediği “üniforması” kimliğinin en belirgin aidiyeti olmuştur.

Yapıtta Hâkim figürü cinsiyet kavramının toplumsal aidiyetsizlikle olan ilişkisini göstermektedir. Hâkim’in ailesi ve bulunduğu kiraathane uzamı, kendisinin seçtiği cinsel tercihleri dilediği gibi yaşamaktan alıkoymuştur. Bu tercihinin gizlemek amacıyla asabi, sinirli bir şekilde davranmaya başlamıştır ancak aslında şefkatli bir kişiliğe sahiptir. Hâkim, tercihlerini gizlemek amacıyla kişiliğini değiştirerek temel bir aidiyeti olan cinsiyetine aidiyetsiz kalmıştır. Bu aidiyetsizlikte toplumun etkisi görülmektedir.

Yapıtta aidiyet yaşayamayan bir diğer figür de Tuncay’dır. Tuncay figürü toplumsal eşitsizlik ve ırkçılık kavramlarından dolayı kimliğindeki aidiyetleri kaybetmiştir. Tarihsel gerçeklikten yararlanan yazar, Tuncay figürünün aidiyeti 6-7 Eylül olaylarının ardından gerçekleşen 1964 göçleri ile şekillendirmiştir. Bu olaylar, 1960’lı yılların başında Kıbrıs meselesinden dolayı gerginleşen Türk-Yunan ilişkileri paralelinde 1964 bahar aylarında on iki binin üzerinde Yunan pasaportu taşıyan Rum’un ülkeyi terkine sahne olacaktır⁶. Tuncay figürünün kimliğinin bu olaylardan etkilenmesinin sebebi ailesinin Yunan pasaportuyla Türkiye’de yaşıyor olmasıdır. Tuncay figürünün üç ismi vardır ve her ismi yaşamının bir bölümünü simgelemektedir.

İlk bölümde Tuncay figürü Anadolu ismiyle ön plandadır. Anadolu, Anadolu demektir ancak Tuncay bu ismi kullanırken Yunanistan’da yaşamaktadır. Bu isim Anadolu’dan zorunlu göçü hatırlatmak için veya Anadolu’ya duyulan özlemi aktarmak için kullanılmış olabilmektedir. Tuncay figürü hem Yunan hem de Türk kültürünün aidiyetlerini taşısa da iki kültüre de aidiyetsizdir. Sevdiği bir Yunan kadından Türk aidiyetini gizlemesi, bulunduğu

⁶ Şimşek, H. (2007). İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelesi’nin Feshi ve Yunan Uyruklu Rumların Sınır Dışı Edilmeleri(1964) . Yönetim Bilimleri Dergisi , 5 (1) , 209-228 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuybd/issue/4114/54152>

coğrafyaya ve kültüre ne kadar ait olmaya çalıştığını göstermektedir. Ancak Tuncay, birbiri ile anlaşamayan iki kültürün de aidiyetlerini taşımasıyla bir nevi arafta kalmıştır: “*Yunanistan’da kabul görmemiz için on sene gerekmişti. Biz onlar için Türk, Türkler içinse Yunan’dık.*” (Gezer, 153). Kullanılan üçüncü çoğul zamiri, Tuncay ve ailesi gibi hem Türk hem de Yunan olan bireyleri simgelemektedir. Zamirin Türk ve Yunan dışında ayrı bir insan grubunu temsil etmesi hem Türk hem de Yunan aidiyetine sahip bireylerin hiçbir tarafa ait olmadığına işaret etmektedir.

İkinci bölümde Tuncay figürü babasının verdiği isim olan Ketum’u kullanmaktadır. Ketum kelime anlamı olarak “sır vermeyen” demektir. Tuncay Türkiye’deki yaşantısı boyunca aidiyetlerini, birbirleriyle çelişkili olduklarından, gizleme ihtiyacı hissetmiştir. Böylelikle Tuncay, Türkiye’deki yaşantısını kendisine verilen isimle bağlantılı yaşamıştır. Tuncay Türk bir kadınla evlenmiştir ve evliliği sonucu kendi Yunan aidiyetlerini Türk ve Müslüman yaşam tarzıyla perdelemek zorunda kalmıştır. Aidiyetlerini baskılamak, Tuncay’ın kimliğinde bir bunalım yaratmıştır: “*Bu güzel şehirde Anadolu olarak dolaşmak istiyordum, geride bıraktığım yılları anlatabilmek, kendi dilimi konuşabilmek istiyordum, olmuyordu!*” (Gezer,167). Anadolu olmak, Tuncay’ın Yunan aidiyetlerini simgelemektedir ve Tuncay İstanbul’daki yaşantısı boyunca Yunan aidiyetlerinin hepsini baskılamak zorunda kalmıştır.

Tuncay her ne kadar Müslüman yaşam tarzını benimsemeye çalışsa da asıl aidiyeti olan Hristiyanlık kimliğinin bir parçası olarak kalmıştır. İki kültürü de taşıyabilmesi adına Tuncay kızına Defne ismini vermişlerdir. Bu ismin Türkçede Defne, Yunancada ise Daphne olması Tuncay’ın iki aidiyetine de tutunmaya çalıştığını göstermektedir. Tuncay’ın Yunan aidiyeti evliliğini de etkilemektedir: “*Alicam tabi lan pis gâvur!*” (Gezer, 170). Tuncay’ın Yunan aidiyeti, Tuncay’ın kayınbiraderi tarafından “gâvur” kelimesiyle ifade edilmiştir. Müslüman olmayan kimse anlamına gelen ve aşağılayıcı bir sıfat olan “gâvur” özellikle Hristiyanlar için

kullanılmaktadır. Bu sıfatın Tuncay'ın aidiyetini aşagılamak üzere kullanılması Tuncay'ın Türkiye'de de aidiyetsiz kaldığını onun ötekileştirildiğini göstermektedir.

Üçüncü bölümde Ketum figürü; Tuncay, Sinan ve Malik gibi figürler yaratmıştır. Ketum bu kişiliklere bürünerek kafasında canlandığı bu insanların kimlikliklerini sahiplenmiştir. Oluşturduğu bu kişiliklerle yeni adıyla Tuncay, aidiyetlerinin getirdiği ikilemi geride bırakmıştır. Ancak kendi kimliğinin de belli bir parçasını kaybetmiştir.

Tuncay, ırkçılık kavramından dolayı toplumsal bir aidiyet kazanamamıştır. Yunanlar için Türk, Türkler içinse Yunan olarak görülen Tuncay, iki millet arasındaki çatışmadan dolayı iki toplumda da temelli bir yer edinememiştir. Hiçbir toplumda tam bir aidiyeti oluşamayan Tuncay, iki toplum arasındaki çatışmanın kurbanlarından biri olmuştur.

Yapıtta yaratılan bir başka aidiyetsizlik de içine doğulan “aile” den kaynaklanan aidiyetsizliktir. Makul ve İş figürlerinde aileden kaynaklı aidiyetsizlik görülmektedir. Makul, Hâkim'in kiraathanesinde çalışmaktadır. İsminin Makul olması karakterine de yansımıştır. Makul, yeterli anlamına gelmektedir ve Makul figürü hayatı boyunca yeterli olmaktan öteye gidememiştir. Yazarın babası üzerinden Makul'e bu ismi ismini vermesi ve yapıtta babasının onu pısrık bir şekilde büyütmesini yansıtması bu şekilde büyüyen bireylerin özgüven zedelenmesi yaşayabileceklerini açığa çıkarmak için olabilir. Yeterli olmak kimliğine ve karakterine işlemiş olarak yaratılan Makul hiçbir zaman cesurca bir karar alamamıştır: “*Affedersin, o kadar süttozu bir hayatım vardı ki, ölmeyip de ne yapacaktım?*” (Gezer,205). Sözde soruda geçen “süttozu” leitmotivei Makul'un kimliğine işlemiş olan eylemsizlikten dolayı hayatının ne kadar silik geçtiğini göstermektedir. Ayrıca okuyucuyla sohbet havasında “*affedersin*” birleşik eyleminin kullanımı Makul'un çekingenliğini gösterir niteliktedir.

Makul, Muhsin'in intihar ettiği gece poker masasında “ölmüştür.” Yapıtta “ölüm” kavramı bireyin vefat etmesi anlamını taşıması kadar bireyin kimliğinde değişikliklere gitmesi

anlamını da taşımaktadır. Makul, o gece kimliğine işlemiş olan eylemsizliği ve pısrıklığı değiştirmeye karar vermiştir. Makul on sene boyunca Şadiye isimli bir kadından hoşlanmıştır ancak karakterindeki çekingenlik, bir adım atmasına engel olmuştur. Diyalogda, Makul yaklaşık on seneden sonra Hâkim'e Şadiye ile ilgili niyetini dile getirmiş ve Hâkim'in cevabı ile kimliğindeki eksikleri görmüştür. *“Canım kardeşim, önündeki engel ben değilim, sensin. Gerçekten sevsen ne abi dinlerdin ne ana ne baba!”* (Gezer,325). “Engel” sözcüğü Makul'un kimliğine işlemiş olan eylemsizliği simgelemektedir. Makul'e babası tarafından verilen eylemsizlik ve pısrıklık nitelikleri, onun hayatı boyunca bir aidiyet kazanmak adına atmak isteyeceği adımları engellemiştir. Ancak yapıtın sonunda “öldüğünde” Makul niteliklerini değiştirerek bulunduğu topluma ait olmaya çalışmıştır.

İş, Her figürün İş'in anlatıcı olmasının temel sebebi, kıraathaneye gelen figürlerin hayatlarını derlediği bir kitap yazmasıdır. İş, annesinin yaptığı meslekten dolayı kimliği zedelenmiş bir figür olarak yaratılmıştır. İş'in annesi bir hayat kadınıdır ve bu nedenle İş toplumda kabul görmeyen annesi gibi ötekileştirilmiş bir figür olarak tanıtılmıştır. İş'in toplum içinde kabul görmemesi, kimliğinde derin bir iz bırakmıştır. İş'e “orospu çocuğu” gibi sıfatların yakıştırılması onun etiketlenmesine sebep olmuş ve hayata başka çocuklara kıyasla geriden başlamak zorunda kalmıştır. Yazar toplumun kabullerinin ve retlerinin bireyin kimliğinin gelişiminin etkisini İş figürü ile ortaya koyarken, bireyin olumsuz koşullarda da kendini ortaya çıkarabileceğini kanıtlamıştır.

“Ben “orospu çocuğuydum!”

Önceleri böyle demelerine çok üzüliyordum. Annemi ben seçmemiştim, bu hayatı da! Hatta bu mesleği annem bile seçmemişti, başka bir şans bırakılmamıştı.

Neyse işte, kadere sövecek değilim, herkes hak ettiği gibi yaşar. Ya savaşır, ya kabul eder. Annem kabul etmişti, ben savaşacaktım.” (Gezer,289)

İş'in bir hayat kadının oğlu olarak dünyaya gelmesi de yapıtta tekrarlanan "kadercilik" kavramını düşündürmektedir. "Doğduğun ev kaderindir" sözünün bir yansıması olan İş'in kimliği de bu sözün çevresinde gelişmektedir. Ancak İş, yapıtın sonunda "öldüğünden" kimliğine yerleştirilen etiketleri kaldırmaktadır. Böylelikle, kaderinde olan kimlik yerine, kendisinin mücadele ederek elde ettiği kimliği benimsemektedir. İş'in mücadeleyle kimliğini kazanması "savaşarak" zarf filliyle verilmektedir.

Aile, bireyi hayata hazırlayan önemli bir toplumsal yapıdır.⁷ Bireyler hayata hazırlanırken; onlara verilen gerileyici özellikler ve ailede bulunan etiketler, onların toplumda aidiyet kazanmalarını olumsuz etkilemektedir. Makul ve İş figürleriyle aile ve toplumun bireyin hayatına etkisini bireylerin yaşadıkları aidiyetsizlik bağlamında aktarmıştır.

Bireyin içinde bulunduğu toplum ve toplumsal yapının, toplumun kültürün, bakış açısının bireyin aidiyetine etkileri yapıtta figürler üzerinden incelenmiştir.

2.2 BİREYSEL İLİŞKİLERİN BİREYİN KİMLİĞİNE OLAN ETKİSİ

Aidiyet temel bir insan güdüsü olarak tanımlanmakta bireyler arası ilişkilerin inşa edilmesinde, geliştirilmesinde ve sürdürülebilir bir hale gelmesinde ise işlevsel bir istek olduğu belirtilmektedir.⁸ Bireysel aidiyetsizlik ise bireyin başka bir bireyle ilişki inşa etmeme eylemidir. Bu nedenle birey kendi isteğiyle başka bir bireye aidiyetsiz kalmaktadır. Ya da birey önceden sahip olduğu bir ilişkiye benzer bir ilişkiyi kimse ile kuramadığından aidiyetsiz kalmayı yeğlemiş olabilmektedir.

Bireysel aidiyetsizlik Fatih Gezer'in "*Ölüler Kıraathanesi*" adlı yapıtında Muhsin, Hannas, Lassie ve Fikri figürlerinde görülmektedir. Lassie figüründe, dostane bir ilişkinin

⁷ Tunç, B. , Totan, T. "Aile Yaşamında Maneviyat: Aile Psikolojik Danışmasında Maneviyatın Değerlendirilmesi" . Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi 5 (2021): 1-20 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/debder/issue/60841/739430>>

⁸ Sözer, A. (2019). Göç, Toplumsal Uyum ve Aidiyet . Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi , 14 (28) , 418-431 . DOI: 10.35675/befdergi.643948

yerinin doldurulamadığı görülmüştür. Bu yerin dolmayışı, Lassie'nin aidiyetsiz kalmasına yol açmıştır. Fikri figürü, kendi duygu ve düşünce dünyasından dolayı hür iradesiyle aidiyetsiz kalmaktadır. Hannas ve Muhsin figürlerinde ise hayatlarında bulunan romantik ilişkinin karşılıklı olmasından ya da var olan ilişkin trajik şekilde sonlanmasından dolayı bireysel aidiyetsizlik oluşmuştur.

Bireyin kimliği, içerisinde bulunduğu sosyal ilişkiler tarafından etkilenmektedir. Sosyolojik perspektiften kimlik, sosyal süreçlerde inşa edilmekte ve bir kez inşa edilip somutlaştığı zaman, sosyal ilişkilerle devamlılığı sağlanmakta, değiştirilebilmekte ya da yeniden biçimlendirilerek tekrar inşa edilmektedir.⁹ Bireyin kimlik inşası sürekliliğini koruduğundan, yaşadığı ilişkiler kimliğine yansımaktadır.

Hannas ve Muhsin'de romantik ilişkiler görülürken, kıraathaneye gelen -Hâkim, Makul, Fikri, Tuncay, Lassie ve İş- figürlerde dostane yapıcı ilişkiler de görülmektedir. Kıraathane uzamının, bu figürlerin ortak noktası olmasının sebebi bu figürlerin hayatlarında ters giden durumlardan kaçma eğiliminde bulunmalarındandır. Yazar bu figürleri kıraathane uzamında bulundurarak kafa dağıtmalarını sağlamış böylelikle hayatlarındaki problemlerden uzaklaştırmaktadır. Ancak nu figürler kıraathaneden ayrılınca tekrar problemleriyle karşı kaşıya gelmektedirler.

“Bir yanım geçmişi bırakıyor olmamın verdiği acıyla yüzleşirken, bir yanım da geleceğin aydınlık günlerini kucaklar gibi şen şakraklı. Ölmüş olmanın gerçekliği ve ölmüş olmanın huzuru... (Gezer, 329)

Figürlerin hayatlarındaki problemleri düzeltmeye karar vermesi, “ölmek” fiiliyle verilmiştir. Eksilteli cümlede “ölüm” kavramı İş figürünün kimliğindeki engellerden

⁹Özdil, M.(2017). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2017/3, Sayı:28, s. 383-400

kurtulmasını simgelemektedir. Kırathaneye gelen figürler, Muhsin figürünün intiharı üzerine hayatlarındaki sorunların üzerine gitmeye karar vermişlerdir: İş, Hâkim ve Tuncay... İş'in kimliğinde değişikliklere gitmesine “*Ama ben ölmüştüm.*” leitmotivlerinden varılabilmektedir.

Figürler hayatlarında ters giden olayları dile getirerek kabullenme aşamasına geçmişlerdir. Her figür olmasa da bir kısmı hayatlarında memnun olmadıkları şeyleri kabullenerek onları düzeltme yoluna gitmiştir. Böylelikle, kimliklerine yerleşmiş olan “yüzleşmeme” ve “eylemsizlik” eğilimlerini kırmışlardır. Kırathanedeki yapıcı ilişkileri kimliklerini olumlu yönde değiştirmelerini sağlamıştır.

Muhsin hayatını sevdiği kadına adamıştır. Muhsin’i hayatta tutan, hayatındaki kişiler olmuştur. Annesi, karısı ve arkadaşı Feridun Bey; Muhsin’in hayata bağlı kalmasını sağlamışlardır. Hayatındaki kişilerle hayata tutunana Muhsin, önce annesini sonra karısını en son da arkadaşını kaybeden Muhsin bir boşluğun içine düşmüştür ve bu boşluğu kumarla kapatmaya çalışmıştır.

Muhsin, karısının ölümünün ardından aşkta da kumarda da kaybetmiştir. Muhsin’in kazanamaması yapıtın temalarından olan kazanamamayla ilgilidir. Muhsin kumarda şanslı olsa da nerede duracağı bilincinde değildir: “*Her zaman şanslıydım. Tek sıkıntım, nerede duracağımı bilmemektir. Bu yüzden ev arkadaşlarım, belli bir miktar para kazandıktan sonra beni masadan kaldırıyorlardı.*” (Gezer, 247). Muhsin’in intihar ettiği gece masada neden kaybettiğini önceden sezdirilmektedir: “*Feridun Bey’in dediği gibi, kazanmak bir hayat biçimiydi. O biçim, bu bedenin üzerinde pek durmuyordu.*” (Gezer, 277). “Kazanmak bir hayat biçimiydi” leitmotivi başka figürler gibi Muhsin’in de kazanmaktan uzak olduğunu göstermektedir. Ayrıca kazanmanın bir hayat biçimi olarak değerlendirilmesi, Muhsin’in kaderci kişiliğini göstermektedir.

Muhsin'in aidiyet kazanmasında eşi Necla'nın önemi büyüktür. Muhsin'in toplumda var olmasını, eşine duyduğu sevgi ve bağlılık sağlamıştır. Onun hayata tutunmasını sağlayan eşi vefat ettikten sonra, Muhsin'in aidiyeti kaybolmuştur. Muhsin hayatındaki bireyle aidiyet kazanabilmiştir ve o bireyin yaşamından trajik bir şekilde ayrılması üzerine Muhsin aidiyetini kaybetmiştir. Aidiyetleri tükenen Muhsin, çözümü kendini canına kıymakla bulmuştur. Muhsin'in ancak hayatındaki bireylerle hayata tutunabilmesi, bireysel ilişkilerin bireysel aidiyete olan etkisini göstermektedir.

Hannas bir ağanın çocuğudur. Hannas “şeytan” anlamına gelmektedir: “*Canım babam ne bilsin anlamını, mübarektir diye koyuvermiş ismimi. Hannas'ın şeytan olduğunu bilse koyarmıydı, bilinmez.*” (Gezer,49). Hannas'ın ismi şeytan anlamına gelmektedir. Yapıtın içerisinde şeytan melek tezatlığı ile Hannas'ın iyi ve kötü taraflarını aktarmakta kullanılmıştır: “*Şeytan tarafım, Zeliş'in elinden bıçağı al ve bilmem kimin dölü Selim itine sapla diyordu. Melek tarafımsa iyi düşün diyordu. Dedim ya, babamın deyişiyse melektim ben.*” (Gezer, 53). Zeliş, Hannas'la zorla evlendirilmiştir. Aralarındaki ilişki bu nedenle hiçbir zaman karşılıklı olamamıştır. Bu ilişkinin karşılıklı olmayışı, Hannas'ı platonik çaresiz bir duygu durumuna sürüklemiştir. Karısı tarafından sevgi göremeyen Hannas, yapıt boyunca “*Beni tanısan aslında severdin*” leitmotiveini kullanmıştır. Bu leitmotive Hannas ve Zeliş arasındaki yaşanmamış ilişkiyi göstermektedir.

Hannas, kıraathane uzamında şakalar yaparak, insanlarla dalga geçerek altta yatan problemlerini yıllar boyunca gizleyebilmiştir. Böylelikle karısında bulamadığı aidiyeti, kıraathanedeki insanlarla olan etkileşiminde yakalayamaya çalışmıştır. Karısının sevgisini kazanamayan Hannas da kazanamamıştır. Hannas sevdiği kadın ile evlidir ancak mutlu bir birlikteliğe sahip değildir. Yazar tarafından arafta kalan bir figür olarak yaratılmıştır.

Muhsin ve Hannas figürlerinde benzerlik görülmektedir. İki figürde sevdikleri kadını farklı şekillerde kaybetmişlerdir. Bu kaybın verdiği üzüntüyü iki figürde benzer bir sonla

çözmüştür: “*Ne el sallayanım olmuştu, ne de gitme diyenim. Aynı Muhsin gibi...*” (Gezer,77). Eksiltili cümlede Muhsin ve Hannas’ın kaderlerinin benzer olduğu gösterilmektedir. Ayrıca iki figür de yapıtın temalarından olan kazanamama sorunundan etkilenmişlerdir. İki figürde de bireysel aidiyetsizlik yaşamlarındaki sevginin tükenmesiyle ortaya çıkmıştır.

Lassie, aslen Kangallı olan bir Kangal kırmasıdır. Kangal kırması olmak kimliğinde derin bir etki yaratmıştır: “*Safkan kangal olmayabilirim ama safkan Kangalliyım!*” (Gezer 125). Leitmotivein kullanımı, Lassie’nin kendini bir topluma ait olduğuna inandırmaya çalışmasını vurgulamak içindir. Bir köpeğin insan duygularına sahip olması Lassie’nin kişileştirildiğinin bir göstergesidir. Lassie kişileştirildiği için aidiyet gibi bir kavrama sahip olabilmektedir. Lassie’nin ilk sahibi ona “Hektor” ismini vermiştir. Hektor, “*İlyada*” destanında geçen Truva’nın asil ve korkusuz kahramanıdır. Yapılan göndermeler kangal kırması olan Lassie’nin de Hektor kadar güçlü ve cesur olacağını düşündürebilmektedir. Ayrıca göndermeler ile metinler arasılık da sağlanmıştır. Lassie ilk sahibini, sahibi değil arkadaşı olarak görmektedir: “*Benim bir canlı olduğumu ve bana sahip olamayacağı gibi hiçbir canlıya sahip olamayacağını anlatıyordu.*” (Gezer,127). Sahibinin onu özgür bir canlı, bir arkadaş olarak değerlendirmesi, Lassie’nin sahibine bireysel aidiyet duymasını sağlamıştır.

Lassie ilk sahibinden sonra başka hiçbir bireye aidiyet duyamamıştır. İlk sahibi dışında başka hiçbir birey Lassie ’ye saygı duymamış, onun hür bir canlı olduğunu idrak etmemiştir. Bu nedenle Lassie, ilk sahibinden sonra onun gibi başka bir bireyle tanışmadığından, kendini başka bireylere aidiyet duymaya kapatmıştır. Ayrıca köpekler evrimsel olarak sahiplerine itaat ve aidiyet duyduklarından, ilk sahibinin ardından Lassie başka bir insana bağlanamamıştır. Kendini ait hissettiği Kangal’dan da uzaklaşınca Lassie ne toplumsal ne de bireysel bir aidiyete sahip olabilmıştır.

Fikri, kendini yalnız bırakmayı seçmiş bir edebiyat profesörüdür. Fikri’nin genel karakteri ve ruh hali Oğuz Atay ve diğer post modern yazarlarda görülen kişiliklere

benzemektedir. Bir edebiyat profesörü olmasından dolayı Fikri'nin post modern bir karaktere sahip olduğu düşünülebilmektedir. Post modern yazarlarda “yalnızlık” ve “kimlik bunalımı” gibi kavramlar sıkça görülmektedir. Bu nedenle “yalnızlık” kavramı Fikri'yi oluşturan en temel kavramlardan biridir.

Bazı sanatçılarda görülen, tatmin olamama duygusu Fikri'nin hiçbir bireye ait olmamasına neden olmuştur. Mükemmeli, en iyiyi ararken sanatçıların “arayışın kendisine” tutuldukları görülmüştür. Bir edebiyat profesörü olması, Fikri'nin de bir kadından değil de mükemmel bir kadını aramaktan hoşlanmasına neden olmuştur: “*Ulaşabildiğim hiçbir kadın beni mesut etmedi. Kadın arkadaşlarım “Sen aşka bağımlısın” diyorlardı. Onlara göre aşksız yaşayamazmışım.*” (Gezer, 86). Aşkın peşinde koşmaya olan tutkusu, Fikri'nin hiçbir kadınla uzun süreli bir aşk yaşayamamasına neden olmuştur.

Fikri, yalnız kalmayı seçen bir bireydir. Fikri, Ada isimli bir kadına âşık olmuştur. Âşık olduğu kadın Fikri'ye, onun da benzer duygularını hissettiğini söylediğinde Fikri Ada'yı reddetmiştir. Fikri'nin düşünce ve davranış dünyası edebiyatçı olmasından oldukça etkilenmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “*Bekleyeceğim*” şiiri Fikri ve Ada arasındaki diyalogdan sonra verilmiştir. Montaj tekniğiyle sunulan şiir, Fikri'nin karmaşık duygu durumunu göstermektedir. Sevdiği kadını kendi reddetse de “bekleyeceğim” demesi iç dünyasındaki çelişkiyi göstermektedir. Ayrıca Ada'nın evli olması da şiirin ilk dizesine uymaktadır. Yapıtta Fikri üzerinden başka şiirlere ve sanatçılara gönderme yapılması ya da montaj tekniği ile direkt şiirin kendisinin verilmesi Fikri'nin sanatçı yanını göstermektedir.

“Bugün nişanlansan, yarın evlensen

Benden başka bin bir kişi sevsen

Hepsiyle ayrı ayrı izdivaç görsen

Bir gün dönersin diye bekleyeceğim” (Gezer,101)

Seçiciliğinin yanı sıra “kaybetme” kavramı Fikri’nin aidiyetsiz kalmasına neden olmuştur: “*Kaybettim sayılmazdı, ama kazanmadığım kesindi.*” (Gezer,82). İlk cümlenin bir tahmin ikinci cümlenin ise kesinlik bildirmesi Fikri’nin ne kazanan ne de kaybeden olduğunu göstermektedir. Fikri ne kaybettiğinden ne de kazandığından hiçbir eylemde bulunmamayı seçmiştir. Fikri’nin, hayatına giren bir kadını kazanmak için çaba göstermemesi onu yalnız ve bireysel olarak aidiyetsiz bırakmıştır. Fikri figürü, kendi seçimlerinden ötürü aidiyetsiz kalmıştır.

Bireysel ilişkilerin, dostane ve romantik olmak üzere bireyin aidiyetine olan etkileri yapıtta farklı figürler yaratılarak verilmiştir. Yazar burada toplumdaki farklı kimlik ve kültüre sahip insanları bir kıraathane uzamında bir araya getirerek insan sorunlarına yer vermiştir.

3.SONUÇ

Aidiyetsizlik bireyin kimliğini etkilemektedir. Bireyin gelişimini ve yaşantısının çoğunluğu aidiyet kavramı tarafından yönlendirilmektedir. Kişinin kişilik özellikleri, davranışları, düşünceleri ve duyguları bu kavramdan etkilendiğinden aidiyetsizlik bireyin yaşamında önemli olmakla birlikte onun gelecek yaşantısını ve kimliğini etkilemektedir. Fatih Gezer’in “*Ölüler Kıraathanesi*” adlı yapıtında aidiyetsizlik kavramı yazarın farklı yaşamlarla kurguladığı sekiz figür üzerinden işlenmiş, yazar kurguladığı her bir figür ile farklı aidiyetsizlikleri ele almıştır.

Bu tez çalışmasında; yeni bir yazar olan Fatih Gezer’in kullandığı dil tercihleri ve karakter yaratımıyla Türk toplumundaki aidiyetsizlik sorununun bireyin kimliğine yansıtması anlatılmıştır. Figürler, toplumdaki aksaklıklardan biri veya birden fazlasına bağlı olarak aidiyetsiz kalmak üzere yaratılmıştır. Bu nedenle yapıttaki sekiz figürün çözümlenmesiyle bu figürlere yüklenen kavramların kimliklerine olan etkisi incelenmiştir.

İrkçılık, cinsiyet, aile, yalnızlaşma, kimlik bunalımı ve sevgi gibi kavramlarının bireylerin aidiyetlerine olan etkisini alt metinlerde anlatan yazar kültür, kimlik gibi öğelerin bireyin yaşamında ne derece önemli olduğunu figürlerin yaşadığı içsel çatışmalarla sunmuştur. Gezer, figürlerin içsel çatışmalar yaşamasında etkili olan toplum ve çevrenin rolünü de her bir figürün bulunduğu uzam ve çevre koşullarıyla anlatarak bireyin içine doğduğu toplumun onun aidiyetine büyük etkisi olduğunu okuyucuya hissettirmiş ve toplumun içinden seçtiği, birbirinden farklı sekiz figürü ayakta kalmak için çabalamalarını, çözüm arayışlarını aktarmıştır.

Yaratılan figürlerde aidiyetsizliğin yanı sıra ötekileştirilme, yalnızlaşma, dışlanma ve bunalım gibi sorunların da olduğu görülmektedir. Ancak yaratılan figürlerin bazıları kendilerine biçilen kadere razı gelmeyerek aidiyet kazanmayı başarmıştır. Böylelikle yazar, aidiyetsizlik kavramını olumsuz sonuçlara yol açabildiği gibi olumlu sonuçlara da neden olabileceğini göstermiştir. Yazar; toplumun içinden seçtiği bu bireyler üzerinden Türk toplumunda var olan ırkçılık, cinsiyet ve aile gibi kavramların bireylerde oluşturduğu etkiye yer vererek Türk toplumundaki sorunlara da ışık tutmaktadır.

Sonuç olarak yapıttaki sekiz figürde aidiyetsizlik kavramının bireyin kimlik ve yaşamını hem olumlu hem de olumsuz etkilediği görülmektedir. Figürlerin bazılarının aidiyetsiz olmayı kabullenerek yaşamdan vazgeçtiği görülürken bazılarının ise aidiyet arayarak yaşama tutundukları görülmüştür. Bu farklılıkta bireylerin psikolojik, kültürel ve karakteristik özellikleri devreye girmiştir. Bu figürler üzerinden Türk toplumundaki aidiyetsizlik sorununa ve bu sorunu oluşturan etmenlere yapıt boyunca ışık tutulmuştur.

4. KAYNAKÇA

1. Dalbay, R. S. (2018). "KİMLİK" ve "TOPLUMSAL KİMLİK" KAVRAMI. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (31) , 161-176 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbe/issue/38551/365264>
2. Duygu ALPTEKİN "TOPLUMSAL AİDİYET VE GENÇLİK: ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN AİDİYETİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA".(2011) <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1953/294490.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Arslantaş, H. A. "KÜLTÜR – KİŞİLİK VE KİMLİK" . Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi 7 (2008): 105-112 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fudad/issue/47171/593928>
4. Ustakara, F. , Burhan, E. "TOPLUMSAL İLETİŞİM KURUMU OLARAK KAHVEHANELERE DAİR BİR ARAŞTIRMA: GAZİANTEP ÖRNEĞİ" . Erciyes İletişim Dergisi 5 (2017): 210-226 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiletisim/issue/30722/293094>>
5. Şimşek, H. (2007). İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelesi'nin Feshi ve Yunan Uyraklı Rumların Sınır Dışı Edilmeleri(1964) . Yönetim Bilimleri Dergisi , 5 (1) , 209-228 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuybd/issue/4114/54152>
6. Tunç, B. , Totan, T. "Aile Yaşamında Maneviyat: Aile Psikolojik Danışmasında Maneviyatın Değerlendirilmesi" . Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi 5 (2021): 1-20 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/debder/issue/60841/739430>>
7. Sözer, A. (2019). Göç, Toplumsal Uyum ve Aidiyet . Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi , 14 (28) 418-431 . DOI: 10.35675/befdergi.643948
8. Özdil, M.(2017). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2017/3, Sayı:28, s. 383-400
9. Gezer, Fatih. Ölüler Kırathanesi. İstanbul, Everest Yayınları, 1 Haziran 2021